

บทที่ 6

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

6.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนและภูมิทัศน์ชายแดนไทย-พม่า บริเวณแม่น้ำเมย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดน วิเคราะห์พื้นที่ที่มีปัญหาข้อขัดแย้ง และศึกษาถึงรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ชายแดน ขอบเขตการศึกษา ได้ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของแม่น้ำเมย ได้แก่ ความยาว ความกว้าง ความโค้ง และทางเดินของลำน้ำ ข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนศึกษาทั้งที่ได้มีการตกลงแก้ไขปัญหมาแล้ว และที่ยังคงมีปัญหายอยู่ ส่วนรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ชายแดนได้ศึกษาใน 4 ประเด็น คือ พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่เกษตรกรรม การตั้งถิ่นฐาน และเส้นทางคมนาคมขนส่ง โดยศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 วิธีการศึกษาเป็นการวิเคราะห์จากข้อมูลแผนที่ภูมิประเทศ และข้อมูลดาวเทียม SPOT (panchromatic) และ Landsat - TM5 ต่างช่วงเวลาด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ร่วมกับการวิเคราะห์จากข้อมูลเอกสาร การสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่าวิวัฒนาการของเขตแดนไทย-พม่าบริเวณแม่น้ำเมย มีความเกี่ยวเนื่องกับการเกิดขึ้นของเขตแดนไทย-พม่าตอนล่างหรือตอนตะนาวศรีตั้งแต่สมัยจนถึงปากแม่น้ำกระบุรี ในปี พ.ศ. 2411 ซึ่งได้ใช้ลักษณะที่ชัดเจนในภูมิประเทศคือแม่น้ำเมยเป็นเส้นแบ่ง โดยถือว่าลำน้ำเป็นกลางและฝั่งของแต่ละรัฐเป็นเส้นแบ่งเขตแดน แต่จากการที่ใช้แม่น้ำเป็นเส้นเขตแดนทำให้เมื่อแม่น้ำเปลี่ยนทางเดินก็จะส่งผลให้เส้นเขตแดนเปลี่ยนแปลงตำแหน่งไปด้วย และเกิดข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนตามมา

การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนบริเวณแม่น้ำเมยมีสาเหตุหลักมาจากการปรับตัวให้อยู่ในสถานะสมดุลย์ของลำน้ำ แม้ว่าลักษณะโดยรวมของแม่น้ำเมยจะเป็นแม่น้ำแบบตรง แต่มีพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงมากพอสมควร โดยลักษณะการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำเมย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 – 2540 ได้ทำให้ไทยสูญเสียดินแดนไปถึง 616.81 เฮกตาร์ (3,855.06 ไร่) ช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงรุนแรงมากที่สุดคือ ช่วงปี พ.ศ. 2532 – 2540 ซึ่งมีบริเวณที่แม่น้ำัดคทางเดินอยู่หลายบริเวณ รองลงไปเป็นช่วงปี พ.ศ. 2512 – 2522 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงโดยส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงของคดโค้ง ส่วนบริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงจะพบอยู่ 2 บริเวณ คือ บริเวณบ้านแม่โกนเกน

ตำบลมหาวัน และบ้านท่าอาจ ตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สวด ซึ่งทั้งสองบริเวณ ได้มีข้อขัดแย้งทาง ด้านเขตแดนเกิดขึ้นในปัจจุบัน

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วยปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น ลักษณะ ภูมิประเทศและความลาดชัน ลักษณะดินและหินพื้นฐาน เป็นต้น และปัจจัยที่เกิดจากการกระทำ ของมนุษย์ ได้แก่ การสร้างหลักรอ และการคัดแปลงคดถึง ซึ่งในบางครั้งการเปลี่ยนแปลงสามารถ เกิดได้จากปัจจัยทั้งสองอย่างประกอบกัน นอกจากนี้ปัจจัยที่เกิดจากมนุษย์ยังอาจทำให้การ เปลี่ยนแปลงเกิดเร็วขึ้น มีความรุนแรงเพิ่มขึ้น และสามารถนำไปสู่ข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนได้ง่าย กว่า การเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติที่ค่อยเป็นค่อยไป

ผลของการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนบริเวณแม่น้ำมยได้ทำให้เกิดข้อขัดแย้งทาง ด้านเขตแดนซึ่งตำแหน่งเกิดขึ้น 3 บริเวณ คือ บริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่า บริเวณวัดพระธาตุ คอกช้างเผือก และบริเวณบ้านแม่โกลนเกน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอีกหลายประการที่มีผลกระทบต่อ ข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนบริเวณนี้ โดยปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ หลักฐานที่ใช้อ้างอิงไม่ตรงกัน ความสำคัญทางทหารและเศรษฐกิจของพื้นที่ และขนาดของพื้นที่ ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ แรงกดดันจากศูนย์กลางที่เพิ่มขึ้นจากความเข้มแข็งของไทยและพม่าบริเวณชายแดน และบรรยากาศ การเมืองโลกหลังยุคสงครามเย็น การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย และนโยบายของรัฐที่มี ต่อข้อขัดแย้ง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจซึ่งถูกใช้เป็นเงื่อนไขในการ เจริญในเรื่องสิทธิเหนือดินแดน และปัจจัยทางสังคม – วัฒนธรรม ได้แก่ ทักษะคติที่มีต่อกันระหว่าง ไทยและพม่า

ผลกระทบของข้อขัดแย้งมีทั้งในระดับรัฐ และประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดน ในส่วน ของรัฐทำให้เกิดความตึงเครียดระหว่างรัฐ ซึ่งอาจจะมีการใช้กำลังทางทหารเข้าควบคุมพื้นที่ ดังนั้น เมื่อมีข้อพิพาทมักจะมีความขัดแย้งทางทหารเกิดขึ้นตามมาด้วย และอาจจะขยายเป็นสงครามระหว่างรัฐ ได้ง่าย นอกจากนี้ยังทำให้มีการควบคุมการผ่านแดนเข้มงวดมากขึ้น การติดต่อกันระหว่างทั้งสองฝั่ง หดหู่ระงับ มีการปิดด่านชายแดนทำให้มีผลกระทบต่อการค้าและเศรษฐกิจชายแดนโดยตรง ส่วนผลกระทบที่มีต่อประชาชนเจ้าของที่ดิน ได้แก่ การที่ต้องสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดินโดยไม่มี สิ่งตอบแทนใดๆ นอกจากนี้ ในขณะที่ยังมีการเจรจกันอยู่ก็ไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์อะไรได้ ในส่วนของประชาชนทั่วไปจะทำให้การติดต่อในช่องทางปกติระหว่างสองฝั่งมีความยากลำบาก มากขึ้น

การที่มีเขตแดนติดต่อกันนอกจากจะมีโอกาสทำให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดน แล้ว ยังมีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นและความแตกต่างของภูมิทัศน์ชายแดนอีกด้วย ซึ่งประกอบด้วย ภูมิทัศน์ที่มีลักษณะของความร่วมมือและขัดแย้งกัน สำหรับรูปแบบของภูมิทัศน์ชายแดนไทย-พม่า

บริเวณแม่น้ำเมยโดยทั่วไปจะมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ป่าไม้ พื้นที่เกษตรกรรม การตั้งถิ่นฐาน และเส้นทางคมนาคมขนส่ง โดยมีสาเหตุหลักมาจากความแตกต่างของนโยบายทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เกิดจากการแบ่งแยกของเส้นเขตแดน

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ชายแดนไทย-พม่าบริเวณแม่น้ำเมยที่เกิดขึ้นยังมีความสัมพันธ์อย่างมากกับนโยบายทางการเมืองและการติดต่อกันของเขตแดนอีกด้วย โดยพื้นที่ป่าไม้ และเส้นทางคมนาคมขนส่งในฝั่งพม่า รวมถึงการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานอันเนื่องมาจากภัยสงคราม มีความเกี่ยวข้องกันอย่างมากกับนโยบายทางการเมืองของทั้งสองฝ่าย และความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างพม่ากับชนกลุ่มน้อยกะเหรี่ยง

ความแตกต่างของภูมิทัศน์ชายแดนไทย-พม่าบริเวณแม่น้ำเมยโดยภาพรวมได้แสดงให้เห็นว่าเขตแดนบริเวณนี้มีนัยสำคัญในฐานะเส้นแบ่งแยกอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่หลักของเขตแดนในฐานะเส้นจำกัดอธิปไตย และบทบาททางด้านความมั่นคงและการป้องกันที่ยังคงมีความสำคัญอยู่ อย่างไรก็ตามแนวโน้มของบทบาทหน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจและความร่วมมือจะมีเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะบริเวณอำเภอแม่สอด จากการเปิดประเทศของพม่าในปลายปี พ.ศ. 2531 และโครงการดีหลียมเศรษฐกิจ รวมถึงความร่วมมือทางด้านทรัพยากรน้ำและพลังงานไฟฟ้าบริเวณชายแดนในเขตแม่น้ำเมย แต่อุปสรรคของการเปลี่ยนแปลงของบทบาทหน้าที่นี้ได้แก่ความไม่แน่นอนของนโยบายของพม่า ปัญหาการสู้รบของชนกลุ่มน้อย ปัญหาแรงงานต่างชาติที่ยังควบคุมไม่ได้ ทศนคติความไว้วางใจที่มีต่อกันระหว่างไทยและพม่า และข้อขัดแย้งบริเวณชายแดนในด้านต่างๆ

รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ชายแดนที่เกิดขึ้นนี้ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องในเชิงโครงสร้างในระดับต่างๆตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเชิงอำนาจบริเวณพื้นที่ชายแดนในฝั่งพม่า ความขัดแย้งระหว่างพม่ากับชนกลุ่มน้อยกะเหรี่ยง นโยบายความมั่นคงทั้งของไทยและพม่า นโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เศรษฐกิจและความร่วมมือบริเวณชายแดนระหว่างไทยและพม่า ความแตกต่างทางด้านสังคม-วัฒนธรรม ทศนคติและการรับรู้ที่ทั้งสองฝ่ายมีต่อกัน

6.2 อภิปรายผลการศึกษา

เขตแดนไทย-พม่าบริเวณแม่น้ำเมยได้ผ่านวิวัฒนาการทั้ง 4 ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Prescott (1967) อย่างไรก็ตามได้มีความพยายามที่จะนำการกำหนดเขตแดนแบบคงที่มาใช้ในการแก้ปัญหาเขตแดนในกรณีของแม่น้ำเมย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสำรวจ

และทำหน้าที่ อันก่อให้เกิดวิธีการใหม่ๆที่ใช้ในการกำหนดเขตแดนมีผลต่อวิวัฒนาการของเขตแดนอีกทางหนึ่งด้วย

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวิวัฒนาการของเขตแดนมีอยู่หลายประการ ได้แก่ การทำสงครามขยายอาณาเขต องค์ความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์ ฯลฯ สำหรับประเทศกำลังพัฒนาโดยส่วนมากจะเป็นผลมาจากการแพร่ขยายของลัทธิล่าอาณานิคม ซึ่งรวมถึงการเกิดขึ้นของเขตแดนไทย-พม่าบริเวณแม่น้ำเมยด้วย ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับการศึกษาวิวัฒนาการของเขตแดนของ อนูจิต วงศาโรจน์ (2538) Sevian (1968), Kliot (1997), Sothi and Dorall (1976) ลักษณะดังกล่าวผู้ที่เสียประโยชน์มักจะเป็นประเทศที่มีอำนาจน้อยกว่าหรือประเทศกำลังพัฒนาในปัจจุบัน

ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนสามารถแสดงพื้นที่ที่แต่ละรัฐได้รับและสูญเสียไปได้อย่างดี แต่อาจจะมีข้อบกพร่องบางประการ ได้แก่ ความคลาดเคลื่อนเชิงตำแหน่ง อันเกิดจากการปรับแก้เชิงเรขาคณิตของข้อมูลแผนที่และข้อมูลดาวเทียม ซึ่งจะทำให้ผลการศึกษาของการเปลี่ยนแปลงของลำน้ำมีความผิดพลาดได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่ได้จากภาพถ่ายดาวเทียมจะมีความละเอียดต่ำกว่าแผนที่ซึ่งได้จากวิธีทางโฟโตแกรมเมตรี ซึ่งด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ผลที่ได้จากการศึกษานี้ไม่ควรที่จะถูกใช้ในการแสวงหาผลประโยชน์ของรัฐใดรัฐหนึ่ง การอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนบริเวณใดบริเวณหนึ่งควรจะต้องมีการสำรวจภาคสนามอย่างละเอียด และมีหลักฐานที่รัดกุมมากกว่านี้ อย่างไรก็ตามผลการศึกษาครั้งนี้สามารถตอบคำถามได้อย่างคร่าวๆว่ามีการเพิ่มขึ้นหรือสูญเสียไปของแต่ละฝ่ายเท่าใด และ เกิดขึ้นที่ไหนบ้าง

การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนบริเวณแม่น้ำเมยมีสาเหตุจากปัจจัยทางธรรมชาติซึ่งเป็นผลจากการกระทำของธารน้ำ ซึ่งได้แก่ การกัดกร่อน การพัดพา และการทับถม ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิประเทศขึ้น ประกอบกับการตัดแปลงโดยการกระทำของมนุษย์ เช่นเดียวกับการศึกษาของ สุทธิณี ทองสะอาด (2531) โดยสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดน ได้แก่ การเกิดน้ำท่วม โดยสาเหตุดังกล่าวได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันและมีพื้นที่การเปลี่ยนแปลงไปเป็นของอีกรัฐหนึ่งค่อนข้างมาก ซึ่งลักษณะดังกล่าวพบเช่นเดียวกันกับการศึกษาของ Warner and Paterson (1982) นอกจากนี้ยังเป็นการยืนยันว่าข้อมูลเชิงประวัติ เช่น แผนที่เก่า ข้อมูลดาวเทียม สามารถนำมาศึกษาได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับการศึกษาของ Siddiqui *et al.* (1989)

การเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำเมยโดยภาพรวมถือได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับแม่น้ำรวก - แม่น้ำสาย ที่เป็นเขตแดนระหว่างไทยกับพม่าทางตอนเหนือ ในการศึกษาของ อนูจิต วงศาโรจน์ (2538) ที่มีพื้นที่ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงกว่า 1 ตารางกิโลเมตร สาเหตุส่วนหนึ่งเนื่องจากมีลักษณะส่วนใหญ่เป็นแม่น้ำแบบตรง มีเฉพาะบางส่วนเท่านั้นที่มีความคดโค้ง และ

จะเกิดขึ้นบริเวณที่ราบ การเปลี่ยนแปลงของลำน้ำที่เกิดขึ้นเป็นการปรับตัวให้อยู่ในสภาวะสมดุลของแม่น้ำ นอกจากนี้จากแนวคิดวัฏจักรของการเปลี่ยนแปลงภูมิประเทศอันเกิดจากการกระทำของลำน้ำ ของ Davis สามารถจัดได้ว่าแม่น้ำมีลักษณะอยู่เพียง 2 ชั้น คือ ในช่วงวัยเด็กซึ่งมักจะพบบริเวณตอนต้นของลำน้ำ และช่วงวัยหนุ่มที่พบบริเวณตอนกลางและตอนปลาย ส่วนลักษณะของลำน้ำในช่วงวัยแก่ไม่พบในกรณีของลำน้ำเมยเนื่องจากเป็นลำน้ำสายที่ไม่ค่อยยาวนานนัก

การใช้แม่น้ำเป็นเส้นเขตแดนจะพบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเดินของลำน้ำที่ใช้เป็นเส้นแบ่งเขตเสมอๆ โดยสามารถจัดเป็นข้อขัดแย้งประเภทเชิงตำแหน่ง ซึ่งข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนที่เกิดขึ้นบริเวณแม่น้ำเมยได้แสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากการใช้แม่น้ำเป็นเส้นเขตแดน เช่นเดียวกับการศึกษาของ Jones (1945 อ้างใน Pounds, 1963) และ Sothi and Dorall (1976)

ข้อขัดแย้งบริเวณแม่น้ำเมยมีสาเหตุพื้นฐานมาจากการเปลี่ยนแปลงของลำน้ำที่ใช้เป็นเส้นเขตแดน มักเกิดจากการที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างแน่ชัดว่าตำแหน่งเดิมของลำน้ำนั้นอยู่ที่ใด ซึ่งแตกต่างไปจากเขตแดนทางบกอื่นๆ เช่น ดินปันน้ำ หรือเขตแดนที่กำหนดด้วยวิธีเรขาคณิต ที่มักจะมีปัญหาจากความไม่ชัดเจนของสนธิสัญญาและแผนที่ปักปันเขตแดน ดังเช่นที่ปรากฏในงานศึกษาของ Reynier (1968), St John (1997) และ Hauptert (1969)

ข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นบริเวณแม่น้ำเมยได้ชี้ให้เห็นว่าสมมุติฐานที่ว่าข้อขัดแย้งอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนมักจะเกิดในบริเวณที่มีผลกระทบต่อการตั้งถิ่นฐาน เศรษฐกิจ ชายแดน และ ภูมิทัศน์ทางทหารเป็นจริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Prescott (1972) ในเรื่องปัจจัยและผลกระทบของข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ยังเป็นไปตามสมมุติฐานที่ว่าสภาวะการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่เปลี่ยนไปยังมีผลทำให้ข้อขัดแย้งอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนมีความรุนแรงขึ้น โดยพื้นที่พิพาทที่เกิดขึ้นบริเวณแม่น้ำเมยมีเนื้อที่ขนาดค่อนข้างเล็กเมื่อเทียบกับปัญหาอันเกิดจากการใช้แม่น้ำเป็นเส้นเขตแดนในบริเวณอื่นๆ ของโลก เช่น ในการศึกษาของ Jones (1945) ขนาดของพื้นที่ที่เป็นปัญหามีขนาดถึง 2.5 ตารางกิโลเมตร ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพมิได้เป็นปัจจัยเพียงอย่างเดียวที่ทำให้เกิดข้อขัดแย้งขึ้น แต่ยังมีปัจจัยอื่นๆเข้ามาประกอบที่ทำให้ปัญหาข้อขัดแย้งมีความซับซ้อนขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางการเมือง และเศรษฐกิจ-สังคม นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดนของรัฐในปัจจุบัน นอกจากจะมีสาเหตุมาจากบริบทของภาวะความเป็นชายขอบ (Peripherally) ตามแนวคิดของ Rumley (1991) แล้ว ยังอาจเป็นผลพวงมาจากการแผ่ขยายอำนาจของศูนย์กลางหรือความเข้มแข็งที่เพิ่มมากขึ้นของรัฐบริเวณชายขอบอีกด้วย

การศึกษาภูมิทัศน์ชายแดนไทย-พม่า บริเวณแม่น้ำเมย เป็นไปตามสมมุติฐานที่ว่าความแตกต่างทางด้านนโยบายการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม มีความสัมพันธ์โดยตรงกับรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ชายแดน นอกจากนี้ผลการศึกษาที่ได้พบว่าบางส่วนมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Bala and Krishan (1982) และ Ritter and Hajdu (1989) ที่พบว่าพื้นที่ชายแดนของรัฐที่มีความขัดแย้งกันจะก่อให้เกิดความถดถอยทางเศรษฐกิจชายแดน ซึ่งจะสะท้อนออกมาบนภูมิทัศน์สำหรับในกรณีของพื้นที่ชายแดนไทย-พม่า บริเวณแม่น้ำเมย เมื่อเกิดข้อขัดแย้งเกี่ยวกับชายแดน จะพบว่าการค้าและเศรษฐกิจชายแดนมีการขยายตัวลดลงเช่นกัน อย่างไรก็ตามในส่วนที่ขัดแย้งคือผลกระทบกับภูมิทัศน์เมืองไม่ค่อยมีผลเท่าใดนัก ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากความขัดแย้งจำกัดอยู่ในระยะเวลาสั้นๆ ประกอบกับทั้งไทยและพม่ายังคงมีผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้เศรษฐกิจการค้าชายแดนซึ่งส่วนใหญ่เป็นการค้าอกระบบยังคงกระทำได้อยู่

ภูมิทัศน์ชายแดนในด้านพื้นที่ทางการเกษตร พบว่าความแตกต่างทางด้านนโยบาย กฎระเบียบ การรับรู้ และวัฒนธรรมการจัดการพื้นที่ จากการแบ่งเขตแดนมีผลต่อรูปแบบของภูมิทัศน์ทางการเกษตรที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Reitsma (1971) Bahre and Bradbury (1978) และ Leimgruburg (1991) อย่างไรก็ตามการศึกษานี้ได้พบว่าพื้นที่ทางการเกษตรบริเวณชายแดนยังมีความเกี่ยวข้องกับสถานะความเป็นชายแดนด้วย เช่น การจ้างแรงงานต่างด้าวที่มีอยู่มาก บริเวณชายแดนมีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบทางการเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นต้น

สำหรับการตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่ชายแดนพบว่านโยบายรัฐมีบทบาทสำคัญต่อรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงของการตั้งถิ่นฐาน เช่นเดียวกับการศึกษาของ Augelli (1980) และ Oshima (1991) นอกจากนี้ยังพบว่าจากผลของการติดต่อกันของชายแดน ทำให้ปัจจัยทางการเมืองในอีกรัฐหนึ่งอาจจะมีผลกระทบกับรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงของการตั้งถิ่นฐานของอีกรัฐหนึ่งได้ เช่น การเกิดขึ้นของศูนย์อพยพตลอดแนวชายแดนไทย เป็นต้น

ความแตกต่างของภูมิทัศน์ชายแดนบริเวณแม่น้ำเมยได้แสดงนัยสำคัญถึงการแบ่งแยกอันเกิดจากเส้นเขตแดน เช่นเดียวกับการศึกษาของ Logan (1968) และได้แสดงให้เห็นว่าบทบาทหน้าที่ของเขตแดนสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา อย่างไรก็ตามบทบาทหน้าที่ในฐานะสิ่งกีดขวางยังคงมีอยู่ แต่บทบาททางด้านเศรษฐกิจได้เริ่มที่จะปรากฏชัดเจนขึ้น ซึ่งผลการศึกษานี้ได้แตกต่างไปจากการศึกษาของ House (1968) ทั้งนี้อาจมีสาเหตุสำคัญเนื่องมาจากความแตกต่างของลักษณะทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ของรัฐที่ติดต่อกัน

แบบจำลองเชิงปฏิบัติสามารถอธิบายรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ชายแดนไทย-พม่าบริเวณแม่น้ำเมยได้ค่อนข้างจำกัด เนื่องจากปฏิสัมพันธ์ในระดับภูมิภาคและระดับรัฐยังไม่มีผลชัดเจนนักในบางประเด็น นอกจากนี้ยังขาดข้อมูลในฝั่งพม่า แต่ก็ได้แสดงให้เห็นว่า

รูปแบบของภูมิทัศน์ชายแดนที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ในทางพื้นที่ในระดับต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและความร่วมมือ ตามแนวคิดของ House (1981) และ Leimgruburg (1991) อย่างไรก็ตามมีข้อโต้แย้งจากการศึกษาในครั้งนี้คือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภูมิทัศน์ชายแดนไทย-พม่า บริเวณแม่น้ำเมย อิทธิพลในระดับภูมิภาคจะมีค่อนข้างน้อย ขณะที่อิทธิพลในระดับรัฐหรือ ศูนย์กลาง และในระดับท้องถิ่นจะส่งผลมากกว่า

6.3 ประโยชน์ที่ได้รับ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษานี้สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการเจรจาตกลงปักปันเขตแดนแบบคงที่บริเวณแม่น้ำเมย อันจะช่วยขจัดข้อขัดแย้งระหว่างประเทศที่จะเกิดขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ยังทำให้ทราบถึงลักษณะทั่วไปและปัญหาเขตแดนที่เกิดขึ้นในบริเวณชายแดนไทย-พม่า ได้อย่างชัดเจนขึ้น นำไปสู่การจัดการเขตแดนที่เหมาะสมและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในภูมิภาคชายแดนทางด้านตะวันตกให้เพิ่มมากขึ้น

ในส่วนของการพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการ การศึกษานี้เป็นการศึกษาในเชิงภูมิศาสตร์การเมือง เพื่อความเข้าใจในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับเขตแดนและอิทธิพลของเขตแดนที่มีต่อพัฒนาการของภูมิทัศน์ที่เขตแดนนั้นตัดผ่าน และสามารถนำวิธีการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาภูมิทัศน์ชายแดนในพื้นที่อื่นๆ ได้

6.4 ปัญหาและอุปสรรคของการศึกษา

การศึกษาเกี่ยวกับเขตแดนไทย-พม่าครั้งนี้มีปัญหาและอุปสรรคอยู่บางประการ ทำให้บางครั้งเป็นจุดค้อยของการศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่

6.4.1 การขาดข้อมูลที่ละเอียดเพียงพอในฝั่งพม่า - ปัญหานี้พบในการศึกษาเขตแดนเสมอๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากการไม่สามารถเข้าไปสำรวจ และรวบรวมข้อมูลโดยตรงในฝั่งพม่าได้ การวิเคราะห์ทำได้เพียงการศึกษาจากลักษณะที่ปรากฏจากแผนที่ ข้อมูลดาวเทียม รวมถึงการอ้างอิงจากเอกสารชั้นสองหรือการศึกษาที่มีประเด็นที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่ข้อมูลในฝั่งไทยมีค่อนข้างสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังสำรวจเพิ่มเติมในบางประเด็นที่ต้องการทราบได้ ลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมของข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งทำให้บางประเด็นอาจจะนำเสนอได้แต่เพียงภาพกว้างๆ เท่านั้น

6.4.2 การเข้าถึงและความสมบูรณ์ของข้อมูลแผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณชายแดน - เนื่องจากข้อมูลแผนที่ และภาพถ่ายทางอากาศ โดยเฉพาะบริเวณชายแดนเป็นเอกสารปกปิดของทางราชการ ทำให้การเข้าถึงข้อมูลแผนที่ และภาพถ่ายทางอากาศ เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก

อย่างไรก็ตามแผนที่ส่วนใหญ่ที่ใช้ในการศึกษาได้จากภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นแผนที่ที่ได้รับมาเป็นเวลานานแล้ว และไม่ครบสมบูรณ์ในบางบริเวณ ทำให้การศึกษาในบางประเด็น เช่น การศึกษาการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนได้ขาดหายไปบางส่วน อย่างไรก็ตามการศึกษานี้ได้นำข้อมูลดาวเทียมมาช่วยเสริมแต่มีความละเอียดน้อยกว่าภาพถ่ายทางอากาศ ทำให้รายละเอียดบางประการไม่สามารถแสดงได้ เช่น ภูมิทัศน์ชายแดนในระดับเมือง หรือภูมิทัศน์ชายแดนที่ต้องการการศึกษาในระดับจุลภาค ทำให้การแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของเขตแดนมีความชัดเจนลดลง

6.4.3 ปัญหาเรื่องการศึกษาในช่วงเวลาที่จำกัดและไม่เหมาะสม – การศึกษานี้มีช่วงเวลาในการศึกษาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา เนื่องจากค่านิ่งถึงข้อมูลที่มีอยู่ โดยเฉพาะข้อมูลแผนที่เป็นสำคัญ แต่ปรากฏการณ์บางอย่างได้เกิดขึ้นก่อนหน้านี้แล้ว นอกจากนี้การที่มีประเด็นที่หลากหลายทำให้การแบ่งช่วงเวลาศึกษาบางครั้งไม่เข้ากันกับประเด็นที่สนใจ ซึ่งสาเหตุดังกล่าวทำให้การศึกษาในบางประเด็นไม่ครอบคลุมทั้งหมด และบางครั้งการอธิบายรูปแบบของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ไม่สามารถอธิบายได้ชัดเจนนัก

6.4.4 ปัญหาทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ – การศึกษาเกี่ยวกับเขตแดนเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชาติทำให้บางครั้งต้องหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงหรือแสดงออกในบางประเด็นที่อาจกระทบต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ

6.4.5 ความปลอดภัยในการรวบรวมข้อมูล – เนื่องจากบริเวณชายแดนไทย-พม่ายังเป็นเขตที่ยังมีการสู้รบกันอยู่แม้ว่าพื้นที่ส่วนใหญ่จะตกอยู่ในการยึดครองของฝ่ายพม่าแล้วก็ตาม แต่ยังมีบางบริเวณที่ยังมีความไม่แน่นอนอยู่ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอิทธิพลที่มีการกระทำที่ผิดกฎหมายอยู่หลายฝ่าย เช่น การทำไม้เถื่อน ขนสพติด ประเด็นดังกล่าวเป็นอุปสรรคที่จะเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล และสัมภาษณ์โดยตรงจากพื้นที่ที่สนใจ

6.5 ข้อเสนอแนะ

6.5.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการเส้นเขตแดนและข้อขัดแย้ง

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเส้นเขตแดนความเร่งด่วนลำดับแรกก็คือ รัฐบาลทั้งสองฝ่ายจะต้องเร่งรัดให้มีการปักปันเขตแดนให้มีความแน่นอนโดยเร็วที่สุด โดยแนวทางการปักปันอาจใช้เส้นเขตแดนแบบคงที่ คล้ายคลึงกับที่เคยปฏิบัติในการปักปันเขตแดนแบบคงที่ในส่วนของแม่น้ำสาย - แม่น้ำรวก โดยปักปันในส่วนที่สามารถเจรจาตกลงกันได้ก่อน สำหรับในประเด็นที่ว่าอะไรจะเป็นเส้นเขตแดน หรือควรจะดำเนินการทบทวนในเรื่องการกำหนดใช้ฝั่งแม่น้ำเป็นเส้นเขตแดนจะต้องมีการศึกษาถึงข้อดีข้อเสียอย่างละเอียดต่อไป

สำหรับรายละเอียดในการปักปันแบบคงที่ ซึ่งมีแนวทางการสำรวจ 5 ขั้นตอนหลัก คือ การวางแผนงานจากภาพถ่ายทางอากาศ การถ่ายทอดมุมหลักฐาน การสำรวจจวนรอบเพื่อหาแนวลำน้ำ การสำรวจทางอุทกวิทยาเพื่อหาร่องน้ำลึก และการสร้างหลักอ้างอิงเขตแดน สำหรับในกรณีของแม่น้ำเมยขั้นตอนการสำรวจทางอุทกวิทยาเพื่อหาร่องน้ำลึกอาจจะไม่มีความจำเป็นมากนัก เนื่องจากวิธีการกำหนดเขตแดนในช่วงนี้ได้ใช้ฝั่งของแต่ละรัฐเป็นเส้นเขตแดน นอกจากนี้หลักเขตแดนควรที่จะต้องมีความสอดคล้องกับลักษณะของลำน้ำ กล่าวคือในส่วนที่ลำน้ำมีลักษณะตรงและคาดว่าจะมีโอกาสเปลี่ยนแปลงได้น้อยหลักเขตแดนสามารถปักในระยะเวลาที่ห่างกันได้เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการสำรวจ ส่วนบริเวณที่ลำน้ำมีความคดโค้งและมีสภาพคลั่งที่แสดงว่ามีโอกาสจะเกิดการเปลี่ยนแปลงสูงหลักเขตแดนควรจะต้องปักถี่มากขึ้น นอกจากนี้เพื่อป้องกันการชำรุดหรือสูญหายของหลักเขตแดน ซึ่งพบในกรณีของแม่น้ำสาย - แม่น้ำรวกภายหลังจากการปักปันแบบคงที่แล้ว ควรจะต้องมีการพิจารณาถึงหลักเขตสำรองที่ใช้สำหรับอ้างอิงอยู่ในบริเวณที่ปลอดภัยจากการชำรุดหรือสูญหายให้เพิ่มมากขึ้นในบริเวณที่มีโอกาสจะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ง่าย

สำหรับแนวทางการแก้ไขหากมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นทั้งสองฝ่ายควรจะต้องให้มีการเจรจาเกิดขึ้นโดยเร็ว และหลีกเลี่ยงการใช้กำลังทางทหารเข้าควบคุมพื้นที่ โดยเมื่ออยู่ระหว่างการเจรจาหรือดำเนินการทางเทคนิคของทั้งสองฝ่าย ไม่ควรอนุญาตให้มีการดำเนินการใดๆบนพื้นที่พิพาทที่ส่งผลกระทบต่อข้อขัดแย้ง และบริเวณดังกล่าวจะต้องไม่มีกำลังทหารของทั้งสองฝ่ายตั้งอยู่ เพื่อความเป็นธรรมของทั้งสองฝ่ายและให้การดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์เป็นไปได้อย่างสะดวก นอกจากนี้การอ้างอิงหลักฐานที่จะใช้แก้ไขปัญหาคควรจะต้องมีความสอดคล้องกันตลอดทั้งลำน้ำ เช่น การใช้ภาพถ่ายทางอากาศที่เป็นปีเดียวกันตลอด และหากไม่สามารถเจรจากตกลงกันได้ พื้นที่พิพาทจะต้องตกอยู่ในสภาพที่เป็นกลาง ซึ่งทั้งสองฝ่ายควรหาแนวทางที่จะพัฒนาการใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น บริเวณได้สะพานมิตรภาพไทย-พม่า ควรจัดเป็นศูนย์การค้าร่วมระหว่างไทย-พม่าที่ทั้งสองฝ่ายมีสิทธิ์ในการใช้พื้นที่เท่าเทียมกัน

สำหรับมาตรการป้องกันและดูแลรักษาสันเขตแดน ควรห้ามมิให้มีการดำเนินการใดๆที่จะส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดน เช่น การสร้างหลักรอ การคูตทราย การถมที่ และการรุกล้ำลำน้ำ เป็นต้น เพื่อป้องกันมิให้ข้อขัดแย้งเกิดขึ้น นอกจากนี้ยังต้องกำหนดให้มีการตรวจสอบสภาพเขตแดนร่วมกันระหว่างไทยและพม่า เป็นวงรอบประจำ รวมถึงต้องมีการจัดทำระบบฐานข้อมูล GIS ของเขตแดนในแง่มุมต่างๆให้ครบถ้วน ซึ่งข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นบริเวณแม่น้ำเมยจะอยู่ในรูปของข้อขัดแย้งทางด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรป่าไม้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการจัดเตรียมแผนการปฏิบัติไว้ตั้งแต่เนิ่นๆ

สำหรับข้อเสนอแนะทางด้านการนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเส้นเขตแดน แนวทาง หรือนโยบายในการแก้ปัญหาเขตแดนจะต้องมีความสอดคล้องกันตั้งแต่ระดับชาติไปจนถึงระดับท้องถิ่น โดยที่ทั้งสองฝ่ายควรจะต้องมีความจริงใจต่อการแก้ไขปัญหา โดยปัญหาข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในปัจจุบันได้เป็นตัวแปรสำคัญในการที่จะเป็นชนวนก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐ และสามารถขยายตัวเป็นสงครามระหว่างรัฐได้ หลังจากที่ความขัดแย้งทางด้านลัทธิทางการเมืองในยุคสงครามเย็นสิ้นสุดลง จึงสมควรที่รัฐทั้งสองจะต้องให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ให้มากขึ้น แต่ประเด็นข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนระหว่างไทยและพม่ามักถูกกระทำเสมือน “ซ่อนฝุ่นไว้ใต้พรม” ที่ทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายพม่าพยายามที่จะหลีกเลี่ยงที่จะเผชิญกับปัญหาโดยตรง เนื่องจากมีความอ่อนไหวอย่างมากต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมทั้งเกี่ยวพันไปถึงศักดิ์ศรีและผลประโยชน์ของชาติ อย่างไรก็ตามความร่วมมือกันแก้ปัญหาระหว่างทั้งสองฝ่ายมีความจำเป็นอย่างมาก แต่ประเด็นสำคัญขึ้นอยู่กับความเข้าใจอันดีของทั้งสองฝ่ายอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งเมื่อเขตแดนเปรียบได้ดังรั้วก็อาจจะกล่าวได้ว่า “รั้วที่ดีย่อมสร้างเพื่อนบ้านที่ดีฉันใด เพื่อนบ้านที่ดีก็สร้างรั้วที่ดีฉันนั้น”

6.5.2 ข้อเสนอแนะในการจัดการพื้นที่ชายแดนในเชิงสันติ

จากคำกล่าวที่ว่า เขตแดนเปรียบเสมือนใบมีดที่แขวนไว้ซึ่งสงครามและสันติภาพ ดังนั้นชายแดนจึงเป็นพื้นที่ที่เปราะบางอย่างมากในฐานะที่เป็นจุดเริ่มของการที่จะเกิดสงครามหรือสันติภาพได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าทั้งสองฝ่ายจะปฏิบัติอย่างไร ดังนั้นการจัดการพื้นที่ชายแดนจึงมีความสำคัญอย่างมาก

แนวทางการพัฒนาหลักนั้นควรที่จะอิงกับความร่วมมือและการจัดการชายแดนในเชิงสันติ (Peaceful Borderland Management) ซึ่งแนวคิดในอุดมคติก็คือพื้นที่ชายแดนควรจะเป็นดินแดนที่ปราศจากความตึงเครียด (Stress-free Borderland) ทำอย่างไรที่จะให้พื้นที่ชายแดนเป็นดินแดนที่เชื่อมต่อกันด้วยมิตรภาพ มีความมั่นคงปลอดภัย สามารถติดต่อกันได้อย่างสะดวก

การดำเนินการเพื่อที่จะให้เกิดผลดังกล่าวอาจจะต้องเริ่มที่ ลดทอนที่ระหว่างรัฐที่ถือความเป็นชาตินิยมมากจนเกินไปของทั้งสองฝ่ายลงเสียก่อน และจะต้องมีความเข้าใจในชาติที่เป็นเพื่อนบ้านที่ดีเพียงพอ โดยไม่ยึดติดกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่ถูกผลิตซ้ำ ได้แก่ ความคิด “พม่าข้าศึก” ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอุดมคตินี้เป็นสิ่งที่ยากที่สุด ซึ่งอาจเริ่มต้นโดยการสนับสนุนให้มีการศึกษาในลักษณะไทยในมุมมองของชนชาติพม่าส่วนใหญ่ที่ไม่ใช่มุมมองของชนชั้นนำ

นอกจากนี้ควรที่จะต้องกำจัดเงื่อนไขอันนำไปสู่ความไม่เข้าใจกันระหว่างรัฐ ได้แก่ ปัญหาชนกลุ่มน้อย ซึ่งพม่ามีความหวาดระแวงว่าไทยให้การสนับสนุนอยู่ ดังนั้นรัฐบาลไทยควรมีนโยบายต่างประเทศต่อพม่าที่ชัดเจน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในรูปแบบที่คำนึงแต่

ผลประโยชน์เฉพาะหน้าของกลุ่มบุคคล โดยมีได้คำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมที่แท้จริงของประชาชน ทั้งสองประเทศจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่มีความยั่งยืน โดยแนวทางการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือกับพม่าในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนที่ไม่เกี่ยวกับความมั่นคงทางทหาร เช่น ความช่วยเหลือทางด้านสาธารณสุข การเกษตร โครงสร้างบริการพื้นฐานต่างๆ ซึ่งจะนำมาสู่ความเข้าใจระหว่างประเทศได้โดยง่าย

การพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนเป็นตัวแทนหนึ่งที่จะสามารถเปลี่ยนจากความขัดแย้งมาสู่ความร่วมมือได้ โดยมีความพยายามที่จะสนับสนุนให้พื้นที่บริเวณอำเภอแม่สอดนี้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ มีการประชุมสัมมนาในประเด็นนี้กันหลายครั้ง การศึกษาถึงผลกระทบรวมถึงการวางกฎระเบียบให้มีความชัดเจนควรต้องดำเนินการก่อนเป็นอันดับแรก อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวนี้มีคำถามที่ตามมาว่าชายแดนบริเวณนี้พร้อมหรือยังสำหรับการเปลี่ยนแปลงไปสู่บทบาททางเศรษฐกิจ ซึ่งคงตอบได้ว่าขึ้นอยู่กับประเทศพม่าด้วยว่าจะมีทำอย่างไร และพร้อมหรือไม่ โดยปัญหาที่พบในปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาชนกลุ่มน้อย เส้นเขตแดน ขาดเสถียรภาพ ยังคงเป็นปัญหาที่แก้ได้ยากยิ่ง

ดังนั้นแนวทางการวางแผนจัดการพื้นที่ชายแดนจึงควรมีลักษณะที่สามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ โดยในระยะแรกการจัดการในเบื้องต้นทางหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของเขตแดนโดยพยายามจำกัดให้น้อยลงและมีความชัดเจนมากที่สุด และเพิ่มบทบาทในการครองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การปิดจุดผ่านแดนหรือช่องทางที่ไม่จำเป็น การเพิ่มมาตรการป้องกัน เป็นต้น ส่วนการจัดการในระยะยาวหลังจากที่ปัญหาชายแดนได้ลดลง ควรดำเนินการให้เกิดภาวะที่มีลักษณะเป็นโซนหรือแถบของการพัฒนา ได้แก่ การสนับสนุนให้มีการลงทุนทางการเกษตรและอุตสาหกรรมในฝั่งพม่า เป็นต้น

6.5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาด้านเขตแดนระหว่างประเทศ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาในภาพกว้างๆ ของพื้นที่ชายแดนเบื้องต้นเท่านั้น ซึ่งยังมีประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติมอีกหลายประการ

(1) ศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นทางด้านการรับรู้ ทักษะจิตที่มีต่อเขตแดน – การศึกษาในประเด็นนี้ได้ถูกเสนอไว้ในงานการศึกษาค้นคว้าและพบในผลงานของนักภูมิศาสตร์หลายๆท่าน ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อข้อขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นระหว่างรัฐได้

(2) ศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ข้ามแดนในแง่มุมต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การติดต่อ – การศึกษาในกรณีนี้หากสามารถเข้าถึงข้อมูลทั้งสองฝั่งของเขตแดนอย่างเท่าเทียมกัน การศึกษาปฏิสัมพันธ์ข้ามแดนเป็นประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ โดยเฉพาะการศึกษาในเชิงปริมาณ เช่น การใช้แบบจำลองสมมุติฐานปฏิสัมพันธ์ ที่จะแสดงให้เห็นการทำหน้าที่ของเขตแดนบริเวณที่สนใจได้ชัดเจนขึ้น

(3) ศึกษาในแนวทางของภูมิรัฐศาสตร์ โดยพิจารณาเขตแดนในฐานะเป็นปัจจัยหนึ่งของความมั่นคงใหม่หลังยุคสงครามเย็น

(4) ศึกษาในประเด็นที่ลึกลงไปในรายละเอียดขึ้น เช่น การตั้งถิ่นฐาน การค้าชายแดน การอพยพข้ามแดน ฯลฯ

(5) กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาอาจใช้แนวคิดที่ชัดเจนมากขึ้นมาประกอบ เช่น แนวคิดศูนย์กลาง – ขอบ หรือแนวคิดทางสังคมศาสตร์อื่นๆ เช่น ชาตินิยม ความมั่นคง เป็นต้น – กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าส่วนใหญ่เป็นแนวคิดแบบดั้งเดิมของการศึกษาเขตแดนในสาขาภูมิศาสตร์การเมืองซึ่งจะเป็นพื้นฐานในประเด็นอื่นๆ ดังนั้นหากการนำเอาแนวคิดใหม่ๆ มาใช้ประกอบในการศึกษา ก็อาจทำให้ความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดนมีความชัดเจนขึ้น

(6) การเปรียบเทียบกับเขตแดนบริเวณอื่นๆ เช่น เขตแดนไทย-พม่า บริเวณแม่น้ำมยกับบริเวณแม่น้ำสาย – แม่น้ำรวก เป็นต้น ซึ่งการเปรียบเทียบบ้างว่าควรที่จะแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างสองพื้นที่

(7) ในปัจจุบันการศึกษาทางด้านเขตแดนมีลักษณะที่เป็นพหุวิทยาการมากขึ้น ดังนั้นแนวคิดจากหลายๆ สาขาวิชาจึงอาจนำมาใช้ในการศึกษาได้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาในแง่มุมของภูมิศาสตร์การเมืองก็ยังมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นพื้นฐานให้กับสาขาอื่นๆ

(8) การติดตามสถานการณ์ชายแดนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงการเคลื่อนไหวของแนวคิดที่เกี่ยวข้องมีประโยชน์อย่างมากต่อผู้สนใจศึกษาประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเขตแดน โดยแหล่งข้อมูลที่น่าสนใจได้แก่

- International Boundaries Research Unit, University of Durham, UK
- <http://www.-ibru.ac.uk>
- Association of Borderland Scholar
- <http://www.absborderland.org>
- Political Geography Specialty Group of AAG.
- <http://garnet.gens.fsu.edu/~dpurcell/pgsg.html>
- Political Geography Homepage, University of Colorado, USA.
- <http://adder.colorado.edu/~shinm/irpg>